

พัฒนาการกระบวนการสร้างสรรค์การแสดงหุ่นกระบอกไทย ของบ้านตุ๊กตุนุ่นกระบอกไทย

The Creative Process Development of Baan Tookatun
Thai Puppet's Shows.

ธราดล แก้วทิพย์รักษ์* และอนุกุล โรจนสุขสมบูรณ์**

Tharadon Kaewthiprak* & Anukoon Rotjanasuksomboon**

วันที่รับบทความ	6 มีนาคม 2567
วันที่แก้ไขบทความ	25 มีนาคม 2567
วันที่ตอบรับบทความ	2 เมษายน 2567

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการของแนวคิดและกระบวนการสร้างสรรค์การแสดงหุ่นกระบอกของคณะบ้านตุ๊กตุนุ่นกระบอกไทย ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ จากการศึกษาเอกสารวิชาการ วิเคราะห์ การสัมภาษณ์ เจาะลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และการร่วมอภิปรายกับผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตรวจสอบข้อมูล ผลการวิจัยพบว่า การแสดงหุ่นกระบอกของคณะบ้านตุ๊กตุนุ่นกระบอกไทยมีแนวคิด การสร้างสรรค์จากการอนุรักษ์ตัวหุ่นกระบอกและศิลปะการแสดงหุ่นกระบอกแบบ ดั้งเดิมที่ได้รับการถ่ายทอดจากครูชูลี (ขึ้น) สกุลแก้ว ศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดง หุ่นกระบอกไทย จากนั้นต่อยอดและพัฒนาโดยสร้างหุ่นและรูปแบบการแสดง ขึ้นใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับเนื้อเรื่องในการแสดง สามารถแบ่งได้ เป็น 3 ระยะ คือ (1) ระยะเริ่มต้น มีรูปแบบและวิธีการแสดงหุ่นกระบอกไทยแบบดั้งเดิม มีการสร้าง หุ่นกระบอกขึ้นใหม่ โดยออกแบบให้สามารถเคลื่อนไหวนิ้วและคอได้ เนื้อหาที่นำมา เสนอเป็นบทแบบดั้งเดิมอย่างกรมศิลปากร (2) ระยะพัฒนา มีการพัฒนาตัวหุ่น กระบอกจากโครงสร้างเดิมผ่านกระบวนการศึกษาเทคนิคจากหุ่นประเภทต่าง ๆ ทั้ง

Corresponding Author Email: : ponnd5678@gmail.com

* นักศึกษาหลักสูตรศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขานาฏศิลป์ไทย ภาควิชานาฏศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Student of Fine Arts program students Department of Thai Dance Department of Dance
Faculty of Fine and Applied Arts Chulalongkorn University

** คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Faculty of Fine and Applied Arts Chulalongkorn University

ของไทยและต่างประเทศ โดยออกแบบให้หุ่นมีความเหมาะสมกับเนื้อเรื่อง ตัวหุ่นสามารถกระพริบตา ขยับปาก ขยับมือได้ เนื้อหาที่นำเสนอมาจากวรรณกรรมเอกของไทย และ (3) ระยชนวัตกรรม มีการสร้างหุ่นกระบอกด้วยเทคโนโลยีเครื่องพิมพ์สามมิติ และนำนวัตกรรมต่าง ๆ เข้ามาผสมผสาน จนเกิดรูปแบบการแสดงที่มีลักษณะเฉพาะของบ้านตึกตุนหุ่นกระบอกไทย เนื้อหาที่นำเสนอมีทั้งจากวรรณกรรมที่มีอยู่เดิมและสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ให้เข้ากับยุคสมัย ส่วนมากนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา

คำสำคัญ: กระบวนการสร้างสรรค์, การแสดงหุ่นกระบอกไทย, คณะบ้านตึกตุนหุ่นกระบอกไทย

Abstract

The article objective of research for studying the developed concepts and the process of creating puppet shown by Baan Took Katun Thai Puppet team. According to qualitative research by consulting the information and insight interview from authentic and discussions with experts for approved information.

The research results show that the puppet show of the Baan Took Tun Thai Puppet group has a concept that create from Professor Chusri (Chum) Sakulkaew who is national Artist in the Thai Puppetry Art Department and transfer their knowledge and experience of puppets and traditional puppetry art. Then expanded and developed by creating new puppets and performance styles that related to the story of the shown can be divided into 3 parts (1) beginning part, has traditional Thai puppetry styles and methods of puppet was recreated with a design that could move the fingers and neck. The content presented is a traditional script like the Fine Arts Department. (2) fundamental part, they had developed puppets from the original structure went through a process of studying techniques from various types of puppets both original and foreign by designing the puppets to be appropriate for the story. The puppet can blink its eyes, move their mouth, and move their hands. The content presented came from Thai masterpieces of literature and for the last part is (3) Innovative part, puppets are created using 3D printing technology and various innovations combined until creating a performance style that is unique to Baan Took Tun Thai Puppet House The content presented is both from existing literature and newly created to suit the times. Most of them present stories about Buddhism.

Keywords: creative process, Thai puppet show, Baan Tookatoon Thai Puppet

บทนำ

การละเล่นหุ่นกระบอก (Puppetry) เป็นศิลปะการแสดงที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน มีกำเนิดในวัฒนธรรมต่าง ๆ ทั่วโลก โดยใช้หุ่นกระบอกเป็นตัวละครแสดงบทบาทเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ผ่านการควบคุมของผู้เชิดซึ่งเป็นผู้ควบคุมกลไกเพื่อหุ่นกระบอกเคลื่อนไหวแสดงท่าทางต่าง ๆ

ทั้งนี้ การแสดงหุ่นกระบอกถือกำเนิดขึ้นครั้งแรกเมื่อใดนั้นไม่ปรากฏแน่ชัด แต่พบหลักฐานการเล่นหุ่นได้เกิดขึ้นในเวลาไล่เลี่ยกันทั้งวัฒนธรรมตะวันตกและวัฒนธรรมตะวันออก โดยปรากฏเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับการใช้หุ่นตุ๊กตานำมาใช้ประกอบในพิธีกรรมทางศาสนาในหลายอารยธรรม เช่น อารยธรรมอียิปต์ อารยธรรมกรีกโบราณ ฯลฯ ซึ่งหุ่นตุ๊กตาเหล่านี้สามารถขยับอวัยวะบางส่วนได้เพื่อสร้างความประทับใจแก่ผู้ที่เลื่อมใสศรัทธาในศาสนา กระทั่งต่อมาได้มีผู้นำหุ่นตุ๊กตาจากสุสานในประเทศอียิปต์ออกแสดงและกลายเป็นมหรสพในโรงละครหุ่นในเวลาต่อมา (สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ, 2551) อย่างไรก็ตาม การแสดงหุ่นได้แพร่กระจายไปยังวัฒนธรรมต่าง ๆ เช่น เปอร์เซีย อินเดีย จีน ชาวพม่า ญี่ปุ่น ไทย ฯลฯ

สำหรับประเทศไทย การนำหุ่นกระบอกมาเล่นเป็นเครื่องมหรสพนั้นมีหลักฐานระบุไว้อย่างชัดเจนว่ามีเริ่มตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 โดยได้รับอิทธิพลมาจากหุ่นของจีนอย่างหนึ่งเรียกว่า “หุ่นไหหลำ” และนำมาประยุกต์ให้เข้ากับค่านิยมของคนไทย (นงคณัฐ ไพรพิบูลย์กิจ, 2541, น.37) ซึ่งเหตุที่เรียกว่าหุ่นกระบอกเนื่องจากเรียกตามลักษณะของวัสดุที่เป็นกระบอกไม้ไผ่ทำเป็นแกนของตัวหุ่น โดยแรกเริ่มนิยมเล่นในพื้นที่แถบเมืองเหนือ ต่อมาได้มีผู้นำมาจัดแสดงที่กรุงเทพฯ จนเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลาย

ปัจจุบันมีคณะหุ่นกระบอกอยู่หลายคณะ ทั้งแบบเล่นเป็นอาชีพและสมัครเล่น เช่น คณะหุ่นกระบอกตาดัดยายหลี่ คณะหุ่นกระบอกโบราณ คณะแม่ชะเวง อ่อนละม้าย จังหวัดนครสวรรค์ คณะหุ่นกระบอกรำไพนาฏศิลป์ คณะสังวาลศิลป์ คณะชูเชิดชำนาญศิลป์ มูลนิธิจักรพันธุ์โษษณฤต คณะหุ่นกระบอกคุณรัตน์ คณะหุ่นกระบอกปัญจสิขรา คณะหุ่นกระบอกชมรมประวัติศาสตร์มหาวิทยาลัยนเรศวร หุ่นกระบอกอีสาน คณะเพชรหนองเรือ คณะหุ่นกระบอก โรงเรียนพลูหลวงวิทยา คณะหุ่นกระบอก คณะ ข.เจริญศิลป์ คณะหุ่นกระบอกไทยครูขึ้น สกุลแก้ว คณะบ้านตุ๊กตะตุน หุ่นกระบอกไทย

หุ่นกระบอกของคณะบ้านตุ๊กตะตุนหุ่นกระบอกไทยก่อตั้งโดย อาจารย์ ดร.นิเวศ แวสมณะ (อาจารย์หนึ่ง) ได้รับการถ่ายทอดการเชิดหุ่นกระบอกไทย จาก คุณครูชูศรี (ขึ้น) สกุลแก้ว ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดงหุ่นกระบอกไทย โดยอาจารย์นิเวศได้รับการฝึกเพียงทำพื้นฐานเท่านั้น เนื่องจากช่วงที่เข้าไปรับการถ่ายทอดนั้นเป็นช่วงที่ปลายชีวิตของคุณครูขึ้น สกุลแก้วแล้ว ซึ่งคุณครูได้ถ่ายทอดการเชิดในบางเพลง เช่น รจนาเสียงพวงมาลัย เพลงช้า-เพลงเร็ว เป็นต้น ต่อมาก็จะได้รับการถ่ายทอดจากอาจารย์อีกท่านหนึ่งซึ่งเป็นลูกศิษย์ของคุณครูขึ้น สกุลแก้ว คือ คุณครูมณเฑียร พิภพเทศ ซึ่งเป็นนักแสดงเชิดหุ่นให้กับคุณครูขึ้น สกุลแก้วด้วย

ปัจจุบันคณะบ้านตุ๊กตะตุนหุ่นกระบอกไทยได้จัดทำการแสดงมาแล้วหลายเรื่อง ซึ่งแต่ละเรื่องก็มีการนำหลักการตลาดมาเชื่อมโยง และทำการแสดงที่ตอบโจทย์กับวาระ รวมทั้งล้อเลียน กระแสดังคณณณนั้น จึงทำให้ในการแสดงแต่ละครั้งจะมีการสร้างองค์ประกอบการแสดงขึ้นมาใหม่

แทบทั้งหมด รวมถึงการนำนวัตกรรมสมัยใหม่มาใช้ ทำให้เป็นสิ่งที่แปลกใหม่และเห็นได้ชัดถึงพัฒนาการของการแสดงที่ทำให้เห็นถึงการก้าวหน้าของวงการหุ่นกระบอกที่เกิดขึ้นจากคณะบ้านตุ๊กกะตุ่นหุ่นกระบอกไทย

จากข้อมูลข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการสร้างสรรค์การแสดงหุ่นกระบอกของบ้านตุ๊กกะตุ่นหุ่นกระบอกไทย ที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย การนำวัสดุที่เป็นเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการแสดง การเปลี่ยนแปลงไปของตัวหุ่นกระบอก และแนวคิดในการแสดง นั้นทำให้มีผู้สนใจการแสดงหุ่นกระบอกมากขึ้น มีทั้งเด็กและเยาวชนหันมาสนใจ จึงทำให้เกิดการแสดงหุ่นกระบอก โดยคณะบ้านตุ๊กกะตุ่นหุ่นกระบอกไทยที่มีการสอดแทรกเนื้อหาสาระสื่อการสอนเข้าไปในการแสดง เพื่อให้เด็กหรือผู้ชมได้รับประโยชน์อื่น ๆ นอกจากชื่นชมความสวยงามของตัวหุ่นยังได้รับความรู้อีกด้วย จึงเล็งเห็นถึงการอนุรักษ์ และการพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาของไทยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อเข้าใจถึงพัฒนาการของแนวคิดและกระบวนการสร้างสรรค์การแสดงหุ่นกระบอกของคณะบ้านตุ๊กกะตุ่นหุ่นกระบอกไทย

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นศึกษาพัฒนาการด้านการสร้างสรรค์การแสดงหุ่นคณะบ้านตุ๊กกะตุ่นหุ่นกระบอกไทย โดยกำหนดระยะเวลาการศึกษาข้อมูลตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552–2565 เนื่องด้วยในระยะเวลานี้จะเห็นได้ชัดที่สุดในด้านการพัฒนาของการแสดงหุ่นกระบอกไทย และตัวหุ่นกระบอกของบ้านตุ๊กกะตุ่นหุ่นกระบอกไทย

ระเบียบวิธีวิจัย

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาด้วยรูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเนื้อหา ทั้งเอกสารวิชาการ เช่น สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ หลักการแสดงนาฏศิลป์ปริทรรศน์ หุ่นกระบอก งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น การศึกษาวิวัฒนาการหุ่นกระบอกไทยสื่อพื้นบ้านในภูมิภาคตะวันตก และวิทัศน์บันทึกการแสดงหุ่นกระบอกของคณะบ้านตุ๊กกะตุ่นหุ่นกระบอกไทย โดยนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อให้สอดคล้องกับการศึกษาพัฒนาการของแนวคิดและกระบวนการสร้างสรรค์การแสดงหุ่นกระบอกของคณะบ้านตุ๊กกะตุ่นหุ่นกระบอกไทย มีรายละเอียดขั้นตอนการดำเนินการวิจัยเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นรวบรวมข้อมูล เป็นการศึกษา และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ งานวิจัย วิทัศน์บันทึกการแสดง และการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ อาจารย์ ดร.นิเวศ แววมณะ และบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบการแสดงในแต่ละด้าน ตลอดจนลงพื้นที่สังเกต (1) ข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ ผลที่ได้รับได้แก่ ประวัติของหุ่นกระบอกไทย วิธีการสร้างตัวหุ่นกระบอก และกระบวนการหลักการสร้างสรรค์ผลงานการแสดง (2) ข้อมูลจากงานวิจัย ผลที่

ได้รับได้แก่ รูปแบบของการแสดงหุ่นกระบอกของคณะบ้านตุ๊กตุนุ่นกระบอกไทย รวมถึงขั้นตอนการออกแบบการแสดง และการพัฒนาการแสดงหุ่นกระบอก และ (3) ข้อมูลจากการ สัมภาษณ์ อาจารย์ ดร.นิเวศ แววมณะ และการลงพื้นที่สังเกตการณ์

2. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลด้านพัฒนาการการสร้างสรรค์การแสดงหุ่นกระบอกของบ้านตุ๊กตุนุ่นกระบอกไทย (1) จัดกลุ่มเอกสารที่จะวิเคราะห์ออกเป็นกลุ่มข้อมูลต่าง ๆ ได้แก่ แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์ แนวคิดการพัฒนาการแสดง ความรู้ทั่วไปที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับหุ่นกระบอกไทยรวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหุ่นกระบอกไทยเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย (2) นำข้อมูลมาจัดกลุ่มเอกสารเพื่อวิเคราะห์เนื้อหาและสรุปประเด็นที่เกี่ยวข้องซึ่งประกอบด้วย (1) ประเด็นแนวความคิดการสร้างสรรค์การแสดง (2) ประเด็นแนวความคิดการพัฒนาการแสดง และ (3) ประเด็นเกี่ยวข้องกับความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับหุ่นกระบอกไทยและงานวิจัย และ (3) วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ และอาจารย์ที่ปรึกษา โดยการประมวลผลการวิเคราะห์หาข้อสรุป โดยนำเสนอในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์

3. ขั้นสรุปและอภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัย

(1) ความเป็นของคณะบ้านตุ๊กตุนุ่นกระบอกไทย

บ้านตุ๊กตุนุ่นกระบอกไทย เกิดขึ้นจากความชื่นชอบและมีใจรักในศิลปะการแสดงหุ่นกระบอกไทยของอาจารย์ ดร.นิเวศ แววมณะ ครูช่างศิลปหัตถกรรม ครูภูมิปัญญาเมือง รางวัลวัฒนคุณากร โดยก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2540 เพื่อรับผลิต จำหน่าย และจัดแสดงหุ่นกระบอกไทยตามจารีตแบบแผนดั้งเดิม โดยได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการแสดงหุ่นกระบอกจากครูชูศรี (ชื่น) สกุลแก้ว ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดงหุ่นกระบอกไทย ซึ่งคณะบ้านตุ๊กตุนุ่นกระบอกไทยได้ทำการเปิดคณะบ้าน

1

ตุ๊กตุนุ่นกระบอกไทยได้ทำการเปิดคณะบ้านตุ๊กตุนุ่นกระบอกไทยให้ผู้ที่มีความสนใจเข้ามาศึกษา อีกทั้งยังมีการจัดการแสดงหุ่นกระบอกตามงานต่าง ๆ ด้วยเนื้อเรื่องในการแสดงก็จะเปลี่ยนไปตามวาระของงาน มีการสร้างตัวหุ่นกระบอกขึ้นใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับเนื้อเรื่องด้วย

(2) ผลงานและรูปแบบการแสดงหุ่นกระบอกของบ้านตุ๊กตุนุ่นกระบอกไทย
คณะบ้านตุ๊กตุนุ่นกระบอกไทยเริ่มจัดการแสดงหุ่นกระบอกครั้งแรกในปี พ.ศ. 2552 ถึงปี พ.ศ. 2564 รวมทั้งสิ้น 19 เรื่อง ดังนี้

ภาพที่ 1 อาจารย์นิเวศ แววมณะ
ครูช่างศิลปหัตถกรรม ครูภูมิปัญญาเมือง
รางวัลวัฒนคุณากร ที่มา: นิเวศ แววมณะ (2564)

ตารางที่ 1 รายชื่อการแสดง และ รูปแบบที่ใช้แสดง ที่มา: ผู้วิจัย (2565)

ปี พ.ศ.	การแสดงหุ่นกระบอก (เรื่อง)	รูปแบบการแสดง
2552	พระสุธนโนห์รา	การแสดงหุ่นกระบอกไทยแบบดั้งเดิม
2553	พระรถเมรี	การแสดงหุ่นกระบอกไทยแบบดั้งเดิม
2554	พระอภัยมณี ตอน หนินางผีเสื้อสมุทร	การแสดงหุ่นกระบอกไทยแบบดั้งเดิม
2554	ปลาบู่ทอง	การแสดงหุ่นกระบอกไทย
2554	แม่นาคพระโขนง	การแสดงหุ่นกระบอกไทยร่วมสมัย
2555	กอด HUG no limit	การแสดงหุ่นกระบอกการ์ตูน
2555	สังข์ทอง ตอน มณฑลางกระท่อม	การแสดงหุ่นกระบอกไทย
2556	แม่	การแสดงหุ่นกระบอกไทยแบบร่วมสมัย
2557	พันท้ายนรสิงห์	งานวิจัยสร้างสรรค์
2559	พระมหาชนก	การแสดงหุ่นกระบอกไทยแบบดั้งเดิม
2559	อุบัตินาวา 360 องศา	การแสดงหุ่นกระบอกร่วมสมัย
2560	เนมิราช ตะลุยแดนมหัศจรรย์	การแสดงหุ่นกระบอกร่วมสมัย
2563	นะโมทะลุมิติ	การแสดงหุ่นกระบอกการ์ตูน
2563	ช่อนกลิ่น เดอะมิวสิคัล พักพิทช์ 4D	การแสดงหุ่นกระบอกร่วมสมัย
2563	แกรนมา กับ จำไม	สร้างสรรค์รายการหุ่น
2564	รามเกียรติ์ ตอน ตามกวาง	การแสดงหุ่นกระบอกไทยแบบดั้งเดิม
2564	พระพุทธเจ้า เดอะดิจิทัลซีรีส์	การสร้างสรรค์สื่อการแสดงหุ่นกระบอก
2564	รามายณะ เดอะมิวสิคัล พักพิทช์	วิจัยนวัตกรรมสร้างสรรค์
2564	แรงงานแท้ แรงงานเถื่อน	วิจัยสร้างสรรค์

3. พัฒนาการของการสร้างสรรค์การแสดงหุ่นกระบอกของบ้านตุ๊กตุนุ่นกระบอกไทย

การแสดงหุ่นกระบอกของบ้านตุ๊กตุนุ่นกระบอกไทย จากการศึกษาผู้วิจัยพบองค์ความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการการสร้างสรรค์การแสดงหุ่นกระบอกของบ้านตุ๊กตุนุ่นกระบอกไทย ตั้งแต่เริ่มจัดแสดงในครั้งแรก ในปี พ.ศ. 2552-2564 รวมระยะทั้งสิ้น 13 ปี โดยผู้วิจัยสามารถแบ่งได้เป็น 3 ระยะ คือ (1) ระยะเริ่มต้น (2) ระยะพัฒนา และ (3) ระยะนวัตกรรม ซึ่งแต่ละระยะสามารถจำแนกได้ 3 ด้าน ประกอบด้วย ด้านแนวคิดการสร้างสรรค์การแสดง ด้านรูปแบบการสร้างสรรค์การแสดง และด้านเนื้อหาที่ปรากฏในการสร้างสรรค์การแสดง สรุปได้ดังนี้

• ระยะเริ่มต้น

ระยะนี้เป็นระยะของจุดเริ่มต้นในการสร้างสรรค์การแสดงหุ่นกระบอกของบ้านตุ๊กกะตุ่น หุ่นกระบอกไทย โดยจัดแสดงครั้งแรกในปี พ.ศ. 2552 มีแนวคิด รูปแบบ และเนื้อหาการแสดง ดังนี้

ด้านแนวคิดการสร้างสรรค์การแสดง การแสดงหุ่นกระบอกระยะเริ่มต้นของบ้านตุ๊กกะตุ่น หุ่นกระบอกไทยมีลักษณะเป็น “การอนุรักษ์” รูปแบบและวิธีการแสดงหุ่นกระบอกไทยแบบดั้งเดิม โดยจุดเริ่มต้นของแนวคิดในการจัดแสดง คือ เพื่อเชิดชูเกียรติครูชูศรี (ชื่น) สกุลแก้ว ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดงหุ่นกระบอกไทย เผยแพร่องค์ความรู้การประดิษฐ์และการเชิดหุ่นกระบอกไทย

ด้านรูปแบบการสร้างสรรค์การแสดง - พบว่ามีการสร้างตัวหุ่นกระบอกไทยขึ้นใหม่ทั้งหมด มีการออกแบบนิ้วและคอหุ่นให้สามารถเคลื่อนไหวได้เหมือนคนจริง และด้วยยุคสมัยที่เปลี่ยนไป ประกอบกับความเจริญก้าวหน้าทั้งด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยีการแสดง เพื่อให้เข้าได้ถึงกลุ่ม ผู้ชมทุกกลุ่ม ได้นำเทคนิคต่าง ๆ มาใช้ เช่น แสงสีเสียง บทพากย์จากนักพากย์มืออาชีพ มีการสร้างสรรค์ฉากประกอบการแสดงขนาดใหญ่ 2 ชั้น ร่วมกับอุปกรณ์ประกอบฉากเพื่อให้การแสดง

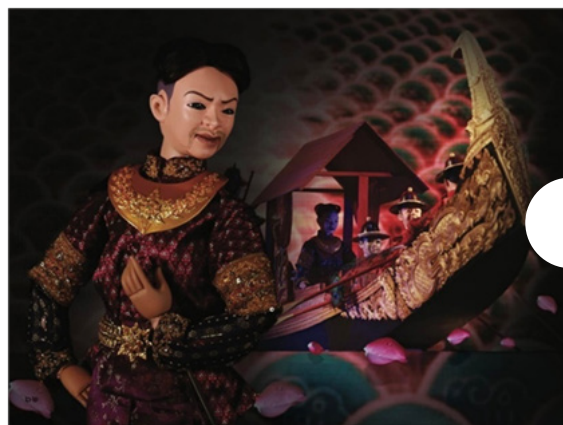
ดูสมจริง มีการบรรจุเพลงร้องแบบดั้งเดิม และบทพากย์เจรจาจากทีมงานสร้าง ภาพยนตร์ อีกทั้งมีการใช้เทคนิคประกอบการแสดงแสงสีเสียงสมัยใหม่ให้มีความตื่นตาตื่นใจสวยงามและสมจริง

ด้านเนื้อหาที่ปรากฏในการสร้างสรรค์การแสดง - สำหรับเนื้อหาที่นำมาใช้ในการแสดงนั้น ในระยะนี้นำเนื้อหา มาจากวรรณคดีที่เป็นที่รู้จัก คือ พระสุธน มโนห์รา พระรถเมรี และพระอภัยมณี โดย บทการแสดงที่นำมาใช้ประกอบการแสดง เป็นบทแบบดั้งเดิมที่มีอยู่แล้วซึ่งดำเนินเนื้อ เรื่องอย่างกรมศิลปากร แต่ได้นำบทมา ดัดแปลงให้เหมาะสมกับการเล่นตามแบบ ฉบับหุ่นกระบอกไทย

2

ภาพที่ 2 การแสดงหุ่นพระสุธนมโนห์รา
ที่มา: นิเวศ แววมณะ (2564)

3

• ระยะพัฒนา

ระยะที่การสร้างสรรคการแสดง หุ่นกระบอกบ้านตุ๊กกะตุ่นหุ่นกระบอกไทย ได้พัฒนารูปแบบของตัวหุ่นกระบอกและ องค์ประกอบการแสดง กล่าวคือ มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบหุ่นกระบอก มีแนวคิด รูปแบบ และเนื้อหาการแสดง ดังนี้

ภาพที่ 3 การแสดงหุ่นกระบอกไทยร่วมสมัย
เรื่องพันท้ายนรสิงห์ เดอะมิวสิคัล พัพเพทโชว์
ที่มา: นิเวศ แววมณะ (2564)

ด้านแนวคิดการสร้างสรรคการแสดง

แนวคิดการสร้างสรรคหุ่นกระบอกไทยของบ้านตุ๊กกะตุ่นในระยะพัฒนานี้มีลักษณะ คือ การพัฒนาตัวหุ่นกระบอก โดยใช้โครงสร้างหุ่นกระบอกแบบดั้งเดิม แต่มีการออกแบบเครื่องแต่งกาย และทรงผมให้สมจริงมากยิ่งขึ้น อีกทั้งมีการพัฒนาคิดค้นกลไลของตัวหุ่นกระบอกขึ้นใหม่ ให้สามารถเคลื่อนไหวได้เป็นธรรมชาติมากขึ้น โดยได้ทำการศึกษาเทคนิคจากหุ่นประเภทต่าง ๆ ทั้งของไทยและของต่างประเทศเพื่อรวบรวมจุดเด่นและนำมาพัฒนาในรูปแบบของตนเอง

ด้านรูปแบบการสร้างสรรคการแสดง

สำหรับรูปแบบการสร้างสรรคการแสดง พบว่าในระยะนี้หุ่นของบ้านตุ๊กกะตุ่นมีขนาดใหญ่ขึ้นกว่าหุ่นกระบอกแบบเดิม สามารถกระพริบตา ขยับปาก และขยับมือได้ ซึ่งหุ่นที่ผลิตขึ้นชุดนี้ได้จัดแสดงครั้งแรกในปี พ.ศ. 2557 ในเรื่อง “พันท้ายนรสิงห์ เดอะมิวสิคัลฟิฟเพทโชว์”

ด้านเนื้อหาที่ปรากฏในการสร้างสรรคการแสดง

สำหรับเนื้อหาที่นำมาใช้ในการแสดง เนื่องจากการพัฒนาหุ่นขึ้นใหม่เพื่อตอบสนองต่อการนำเสนอเรื่องราวที่ใหม่และแตกต่างไปจากเดิม ดังนั้นเนื้อหาที่นำเสนอในช่วงนี้ได้นำเรื่องราวหรือวรรณกรรมเอามาจัดแสดง เช่น พันท้ายนรสิงห์ แม่นาคพระโขนง ฯลฯ โดยนำเสนอในรูปแบบละครเพลงประกอบเทคโนโลยีแสงสีเสียงและฉากทำให้การแสดงน่าสนใจและแปลกตาไปจากเดิม

• ระยณะนวัตกรรม

ระยณะนวัตกรรม เป็นระยะของการพัฒนาการแสดงหุ่นกระบอกแบบก้าวกระโดด โดยมี การนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมต่าง ๆ เข้ามาผสมผสานจนเกิดเป็นรูปแบบเฉพาะที่ชัดเจนของการแสดงหุ่นกระบอกบ้านตุ๊กกะตุ่น มีแนวคิด รูปแบบ และเนื้อหาการแสดง ดังนี้

ด้านแนวคิดการสร้างสรรคการแสดง

แนวคิดการสร้างสรรคการแสดงหุ่นกระบอกของบ้านตุ๊กกะตุ่นในระยะนวัตกรรมนี้ เป็นระยะที่มีการพัฒนาหุ่นกระบอกด้วยนวัตกรรม กล่าวคือ มีการสร้างสรรคหุ่นกระบอกด้วยเครื่องพิมพ์สามมิติ ใช้เซอร์โวมอเตอร์ในการบังคับกลไกของตัวหุ่น

4

ภาพที่ 4 การแสดงหุ่นกระบอกร่วมสมัย
เรื่องนะโมทะลุมิติ ที่มา: นิเวศ แววมณ (2564)

ด้านรูปแบบการสร้างสรรคการแสดง
รูปแบบการสร้างสรรคการแสดง พบว่าในระยะนี้การสร้างสรรคการแสดงหุ่นกระบอกมีความหลากหลายและหุ่นมีความสมจริงมากขึ้น อีกทั้งองค์ประกอบการแสดงที่นำเทคโนโลยีต่าง ๆ เข้ามาใช้ส่งเสริมให้การสร้างสรรคการหุ่นของบ้านตุ๊กกะตุ่นในระยะนี้มีความตระการตา และน่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง

ด้านเนื้อหาที่ปรากฏในการสร้างสรรค์การแสดง สำหรับเนื้อหาที่นำมาใช้แสดง เนื้อหาส่วนใหญ่ที่นำเสนอมีการนำเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาเข้ามาใช้ประกอบการแสดง มีการสร้างสรรค์บทประพันธ์ขึ้นใหม่ ทำให้การแสดงน่าติดตาม

สรุปและอภิปรายผล

จากการวิเคราะห์สังเคราะห์ผลการวิจัยเรื่องพัฒนาการของกระบวนการสร้างสรรค์การแสดงหุ่นกระบอกของคณะบ้านตุ๊กกะต๋นหุ่นกระบอกไทยสามารถอภิปรายผลและข้อเสนอแนะดังนี้

- พัฒนาการกระบวนการสร้างสรรค์การแสดงหุ่นกระบอกของคณะบ้านตุ๊กกะต๋นหุ่นกระบอกไทย เป็นหน่วยงานที่มีแนวคิดในการอนุรักษ์และพัฒนาศิลปะการแสดงของไทยแบบดั้งเดิม คือ หุ่นกระบอกไทย โดยนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ในการแสดงดูน่าสนใจ และสามารถทำให้การแสดงที่ใกล้จะเสื่อมความนิยมกลับมามีความน่าสนใจอีกครั้งหนึ่ง ดังที่ สุรพล วิรุฬห์รักษ์ (2547, น. 87-94) กล่าวว่า “การสร้างสรรค์งานนาฏศิลป์เป็นการพัฒนาอย่างไม่หยุดยั้งของศิลปินที่จะริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ให้เพิ่มพูน” ดังนั้น ประเด็นการอนุรักษ์และสร้างสรรค์การแสดงหุ่นกระบอกของบ้านตุ๊กกะต๋นหุ่นกระบอกไทย ที่สามารถนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมต่าง ๆ มาช่วยส่งเสริมให้การแสดงหุ่นกระบอกกลับมามีความน่าสนใจ ส่งผลให้ศิลปะดั้งเดิมยังคงอยู่และมีความน่าสนใจ และเกิดเป็นศิลปะการแสดงรูปแบบใหม่ที่แปลกตาไปจากเดิม เป็นการยกระดับและเผยแพร่คุณค่าของการแสดงหุ่นกระบอกไทยให้เป็นที่ประจักษ์ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

- ควรมีการศึกษาเรื่องแนวคิดและกลวิธีการพัฒนาศิลปะการแสดงรูปแบบขนบประเพณีอื่นอีก เพื่อให้ศิลปะการแสดงไทยมีการพัฒนาและต่อยอดจนเกิดเป็นศิลปะการแสดงใหม่ ๆ ขึ้น

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- นงนุช ไพรพิบูลย์กิจ. (2541). *หุ่นกระบอก*. กรุงเทพฯ : บริษัทเอส.พี.ที.เวิลด์ มีเดีย.
- ศักดา ปั่นแห้งเพชร. (2535). *การศึกษาวិวัฒนาการหุ่นกระบอกไทยลือพื้นบ้านในภูมิภาคตะวันออก*. ตก.กรุงเทพฯ : ศิริวัฒนา.
- สุรพล วิรุฬห์รักษ์. (2547). *หลักการแสดงนาฏศิลป์ปริทรรศน์*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ระบบออนไลน์

สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน. เล่มที่ 32. *เรื่องที่ 2 หุ่นกระบอกไทย. ความหมาย*. เข้าถึงจาก <https://www.saranukromthai.or.th/sub/book/book.php>